

W najnowszym, 130 numerze Gazety Teatralnej „Didaskalia” polecamy:

demokracje

Beata Guetzalska. Zdradzeni?

Beata Guetzalska komentuje wydaną przez Krytykę Polityczną oraz Instytut Teatralny w Warszawie książkę *Piknik Golgota Polska. Sztuka – religia – demokracja* (red. Agata Adamiecka-Sitek, Iwona Kurz, Warszawa 2015). Autorka przypomina wydarzenia związane z odwołaniem prezentacji spektaklu *Golgota Picnic* Rodriga Garcii na festiwalu Malta w 2014 roku pod wpływem protestów środowisk prawicowych. Omawia dokumentalną część książki i zderza ją z obecną sytuacją polityczną w kraju i za granicą. Ukazuje również strony konfliktu, wskazując na niemożliwość porozumienia pomiędzy nimi. Wydarzenia wokół *Golgoty Picnic* ustawia w kontekście dynamiki i przebiegu zmian politycznych oraz kulturowych przed 1989 rokiem i po nim. W zakończeniu zwraca uwagę na to, że zapowiadana przez nowy rząd polityka dążąca do ideologizacji kultury i sztuki wymagać będzie, być może, środowiskowej solidarności, jaką reprezentowali artyści w latach osiemdziesiątych.

Monika Kwaśniewska. „Nieprzyzwoite” performanse, wspólnoty „bezwstydu”

Pisząc o programie „Klauzula przyzwoitości” prezentowanym w ramach Konfrontacji Teatralnych w Lublinie (9–18.10.2015), Kwaśniewska analizuje spektakle *Bitch! Dyke! Faghag! Whore!* Penny Arcade, *Clit Notes* Holly Hughes, *RUFF* Peggy Shaw oraz *What Tammy Needs To Know About Getting Old And Having Sex* Lois Weaver. Odwołując się do tytułu przeglądu, przybliża polityczną (cenzura) i ekonomiczną (sposób finansowania) sytuację sceny queerowej w Nowym Jorku. Wskazuje też na łączące te spektakle cechy: „każdy rozpatrywał kwestię bycia *queer* na poziomie osobistym i politycznym. Wszystkie opierały się na mocnej obecności artystek, połączonej z bardzo świadomie konstruowaną tożsamością – nie tylko sceniczną. Łączyła je też pewna bezpośredniość komunikatu, co mocno wpływało na relację z publicznością”.

Monika Świerkosz. Teatr bez granic

Monika Świerkosz nakreśla pole skomplikowanych relacji między sztuką a polityką, by w tym kontekście umieścić swoją relację z projektu POP-UP (17.10 – 15.11.2015, Kraków) przełamującego formułę teatrów repertuarowych. Dużo miejsca poświęca *Nie-Boskiej Wyznaniu* Olivera Frljicia, nawiązującej do odwołanego przez Jana Klatę spektaklu *Nie-boska komedia. Szczątki*. Autorka przygląda się też pozostałym spektaklom: *Romville* Justyny

Pobiedzińskiej i Elżbiety Depty, *Swarce* Katarzyny Szyngiery i Mirosława Wlekłego, *SPI>RA>LI* Krystiana Lupy, Igi Gańczarczyk i Piotra Skiby, *Wehikulowi czasu* Aśki Grochulskiej i Lucy Sosnowskiej oraz *Zostań, zostań* Michała Borczucha. Świerkosz docenia ideę projektu wychodzącego w przestrzeń inną niż znane widzom instytucje teatralne.

Paweł Schreiber. Dziura w głowie

Paweł Schreiber zdaje relację z IX Festiwalu Prapremier w Bydgoszczy (2–10.10.2015). Autor kładzie nacisk na angielską nazwę Festival of New Dramaturgies, która jego zdaniem dobrze obrazuje zamianę w formule wydarzenia i uwydatnia przesunięcie akcentu na prezentację nowej dramaturgii. Schreiber wymienia spektakle i pokazuje ich różnorodną tematykę oraz formę. Zauważa jednak, że łączył je wątek polityczny. Autor dokładniej przygląda się spektaklom: *Aleksandra Zec* Olivera Frlijicia, *Wojny, których nie przeżyłam* Agnieszki Jakimiak w reżyserii Weroniki Szczawińskiej, *Sounds like War* i *Black Bismarck* andcompany&Co oraz *Oh My Sweet Land* Amira Nizara Zuabi. Za najlepsze przedstawienie uznaje *Riding the Clouds* Rabiha Mroué.

memory boom

Weronika Szczawińska. „Apocalypsis sine figuris”

Weronika Szczawińska zwraca uwagę na wzmożone zainteresowanie tematyką pamięci zbiorowej w polskim teatrze na początku lat dwutysięcznych. W analizie pamięciowych przemian w teatrze autorka stosuje pojęcie Jaya Wintera *memory boom*. Na początku tekstu odnosi się do kryzysu dyskursu pamięci i zbiorowości oraz rewizji pojęcia wspólnotowości po ustrojowych przemianach w 1989 roku. Odwołując się między innymi do tekstów Beaty Guczalskiej, Jacka Sieradzkiego czy Grzegorza Niziołka, Szczawińska prezentuje wielowymiarowy obraz występowania tematyki historycznej i pamięciowej na polskiej scenie od lat dziewięćdziesiątych do początku lat dwutysięcznych. W podsumowaniu stawia tezę, że zwrot pamięciowy w polskim teatrze pełni dla niego funkcję terapeutyczną, pomagając scalić nowoczesną tożsamość wspólnotową po transformacji z fragmentami jej, wypieranej wcześniej, historii.

posthumanizm

Jacek Wachowski. Doświadczenie posttechnologiczne albo o efekcie Dopplera

Jacek Wachowski snuje rozważania na temat przemian w ludzkiej percepcji, których początek wskazuje w odkryciu Dopplera, dotyczącym sposobu postrzegania fal świetlnych. Obserwacja

austrackiego uczonego bezpowrotnie zanegowała obowiązujące dotychczas relacje między sensorium a cogito, które stanowiły oś narracji o naturze człowieka. Zdaniem Wachowskiego, należy ją rozumieć z perspektywy rodzącego się posthumanizmu. Autor w rozważaniach na temat doświadczenia sensorycznej pętli feedbacku (która w interaktywny sposób jest w stanie przesyłać dane wrażeniowo-postrzeżeniowe między podmiotem i otaczającymi go obiektami) przywołuje liczne przykłady eksperymentów podejmowanych przez artystów i inżynierów. Zdaniem Wachowskiego, technologia jako tworzywo sztuki stała się sposobem performowania rzeczywistości, tworzenia nowych jej reprezentacji i metodą wchodzenia z nimi w liczne interakcje.

Marcin Bogucki. Robot w fabryce uczuć

Marcin Bogucki recenzuje przedstawienie *My Square Lady. Von Menchen und Maschinen* będące koprodukcją brytyjsko-niemieckiej grupy Gob Squad i Komische Oper w Berlinie (prem.: 21.06.2015). Spektakl, korzystając ze strategii *site-specific*, podejmuje problem relacji między ludźmi a robotami ze szczególnym naciskiem na emocjonalny stosunek twórców do stworzonych przez nich maszyn. Interesującym wątkiem spektaklu, uwypuklonym przez Boguckiego, jest również problem procesów poznawczych robotów w kontekście prac nad sztuczną inteligencją. Autor zauważa, że Gob Squadowi udało się opowiedzieć „o fantazji na temat robotów, które miałyby stanowić remedium na wszystkie problemy trapiące ludzkość oraz o operze jako konserwatywnej instytucji uczącej, jak czuć i jak kontrolować emocje”.

Aleksandra Spilkowska. Co skrywa płaszcz Arlekina?

Analizę projektu *Harlequin Coat* z 2008 roku autorstwa ORLAN, artystki tworzącej w kręgu bioartu, Aleksandra Spilkowska rozpoczyna próbą rekapitulacji jej wcześniejszych działań i umiejscowienia ich na płaszczyźnie sztuki posthumanizmu. Artystka, traktująca swoje ciało jako „zmodyfikowany *ready-made-object*”, konsekwentnie podkreśla płynność tożsamości. W *Harlequin Coat*, ORLAN bada potencjał modyfikowania DNA i struktur komórkowych za pomocą manipulacji tkankami ludzi i zwierząt. Zdaniem Spilkowskiej artystka podaje w wątpliwość wszelki antropocentryzm oraz problematyzuje „fetyszyzację DNA”, wynikającą z oddzielania ludzkiej tożsamości od materii jego ciała.

Katarzyna Nowaczyk-Basińska. Nieśmiertelność – nowy perfromans kulturowy?

XXI wiek buduje nową narrację na temat nieśmiertelności. Jest ona produktem rynkowym, którym dysponują wielkie koncerny takie jak: Microsoft, Google czy Apple, a jej „twórcami”

stają się naukowcy i inżynierowie z największych jednostek naukowo-technologicznych na świecie. Jest ona również praktyką o charakterze performatywnym, wywiedzioną z gruntu wiary i religii, przetworzoną i przeniesioną w popkulturowe rejony. Stopniowe zrównywanie rzeczywistości realnej i wirtualnej otwiera przestrzeń dla eksperymentu, w którym śmierć biologiczna oznaczać może niebawem tylko „zmianę statusu”. Autorka przygląda się zjawisku nieśmiertelności analizując ofertę rynkową powstałego w 2014 roku *start-up* o nazwie Eterni.me.

brecht a nauka

Małgorzata Sugiera. Nie na ludzką miarę

Małgorzata Sugiera analizuje dwa dramaty Bertolta Brechta – *Lot przez ocean* oraz *Życie Galileusza*. Autorka przywołuje rozważania Brunona Latoura na temat perspektywy w rysunkach Galileusza, aby zwrócić uwagę na pierwszoplanową rolę zmysłów w procesie poznawczym u Brechta. Sugiera w przywołanych utworach dostrzega problematyzowanie kwestii sposobu patrzenia, które jej zdaniem powinno przebiegać inaczej, niż w dramacie o tradycyjnej strukturze, gdzie widzowi proponowana jest zasada „niewidzenia”. Autorka zwraca uwagę na zaprojektowane przez Brechta chaotyczne i mechaniczne doświadczenie świata, zestawiając je z fragmentarycznym postrzeganiem rzeczywistości Johanna Keplera.

Lukas Mairhofer. „Gracze tacy jak my”. O figurze gracza w *Kaukaskim kole kredowym*

Lukas Mairhofer analizuje utwór *Kaukaskie koło kredowe* Bertolta Brechta. Autor, odwołując się do zasad fizyki i życiorysu Brechta, problematyzuje figurę gracza w jego twórczości. Przywołana zostaje postać Brechtowskiego bohatera, którego – uzależnione od zasad społecznych zachowanie – jest trudne do przewidzenia. Mairhofer cytując Jana Knopfa, zwraca też uwagę na dezorientację publiczności *Kaukaskiego koła kredowego*, której trudno jest zdefiniować przedmiot prowadzonej gry. Mairhofer nakreśla kolejno rodowody postaci: Grusza przyjmuje według autora pozycję hazardzisty, bezwolnej ofiary zastanych okoliczności, z kolei Azdak to sędzia, którego osoba ukazuje niedające się opisać pola społecznych wpływów.

archiwum

Katarzyna Waligóra. Magazynowanie pamięci

Katarzyna Waligóra skupia się na rekwizytach teatralnych, które są nośnikami pamięci o przedstawieniu. Autorka opisuje proces przechowywania przedmiotów oraz ich cyrkulację

między spektaklami w Starym Teatrze w Krakowie. Zwraca uwagę na dwoisty charakter traktowania rzeczy w teatrze. Wskazuje na marnotrawienie materii – niszczenie kostiumów i scenografii po zdjęciu przedstawienia z afisza, czy tworzenie elementów, które ostatecznie nie zostają wykorzystane. Zauważa jednak też, że rekwizyty, uznane za cenne, przechowywane są przez wiele lat w magazynach teatralnych w celu ponownego wykorzystania. Na przykładzie przedstawienia Wiktora Rubina i Jolanty Janiczak *Towiańczycy, królowe chmur* Waligóra zastanawia się nad teatralnym aspektem recyklingu, intertekstualnym wymiarem scenografii, przedmiotem jako środkiem magazynowania pamięci.

Katarzyna Niedurny. Fotografia teatralna – podróż między archiwami

Katarzyna Niedurny opisuje archiwa gromadzące fotografię teatralną, z którymi zetknęła się w czasie badań nad spektaklem *(A)pollonia* w reżyserii Krzysztofa Warlikowskiego. Autorka opisuje mechanizm działania poszczególnych instytucji, a także zgromadzone w nich zbiory związane ze spektaklem. Kolejno oprowadza czytelników po archiwach prywatnych twórców, archiwum teatralnym oraz archiwum Instytutu Teatralnego. W tekście zostaje również opisane archiwum autorki. Niedurny zwraca uwagę na zmieniającą się pod wpływem digitalizacji zasobów kondycje archiwów oraz wynikające z niej problemy związane z statusem gromadzonych tam fotografii.

Dorota Jarząbek-Wasyl. Głośne czytanie. Próba stolikowa w XIX-wiecznym teatrze

Dorota Jarząbek-Wasyl bada XIX-wieczne próby stolikowe. Autorka zaznacza, że opisywane przez nią zjawisko nie pozostawiło w historii teatru wyraźnych śladów i w każdym ośrodku przybierało inną formę. Zaznacza, że charakter próby stolikowej był zależny od specyfiki przygotowywanego na scenę utworu. Autorka przywołuje wspomnienia obecnych na próbach czytanych aktorów i autorów, zarysowując obyczajowy aspekt zjawiska, a następnie konfrontuje je z XIX-wiecznym zwyczajem zbiorowego czytania, formy popularnej towarzyskiej rozrywki, ale też okazji do kontaktu z żywym słowem. Przytaczając przykłady sytuacji, kiedy to dramatopisarze zabiegali u dyrektorów o możliwość głośnego przeczytania dramatu, udowadnia, że lekturę na głos uważano za wzmacniającą walory tekstu. Ostatnią część tekstu autorka poświęca relacji prób czytanych i prób analitycznych.

repertuar

Agata Łuksza. Krzyczcie! Krzyczmy!

Agata Łuksza recenzując spektakl *Krzyczcie, Chiny!* w reżyserii Pawła Łysaka (Teatr Powszechny w Warszawie, prem.: 6.11.2015) przybliżyła najpierw program Teatru Powszechnego podążając za hasłem „teatr, który się wtrąca”. Zauważa, że utwór Sergiusza Tretiakowa świetnie pasuje do tego profilu. Zgadając się z założeniami twórców, Łuksza jednocześnie przeprowadza krytyczną analizę przedstawienia. Zauważa, że podejmując temat kolonializmu, Łysak prezentuje stereotypy rasowe w „skrajnej, wręcz kreskówkowej postaci”. Dlatego zamiast rozsadzić je od środka, w istocie – zapewne wbrew założeniom – doprowadza do ich wzmocnienia.

Paweł Schreiber. Przewietrzyć, pozamiatać, wyszorować

Paweł Schreiber recenzuje spektakl *Wróg ludu* w reżyserii Jana Klaty (Narodowy Stary Teatr w Krakowie, prem.: 3.10.2015). Autor nakreśla także kontekst historyczny powstania dramatu Henrika Ibsena, przytaczając fragment XIX-wiecznego poradnika na temat czystości i zderza je ze scenografią krakowskiego spektaklu. Schreiber zwraca uwagę na grę aktorską, w szczególności Juliusza Chrzastowskiego. Chwali przedstawienie za oddanie nastrojów odnoszących się do obecnego stanu polskiej demokracji.

Katarzyna Lemańska. Kobieta, proszę nie dotykać, bo się rozsypie na drobne kawałki

Katarzyna Lemańska recenzuje spektakl *Hrabina Batory* w reżyserii Wiktora Rubina według tekstu Jolanty Janiczak (Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach, prem. 18.09.2015). Lemańska krytycznie odnosi się fragmentarycznej narracji przedstawienia. Jej zdaniem utrudnia ona odbiór i zrozumienie spektaklu. Docenia natomiast fizyczne zaangażowanie aktorów oraz wyłamujący się strukturom dramatycznym, dobrze brzmiący tekst autorstwa Jolanty Janiczak.

Piotr Olkusz. Topografia wspomnień

Piotr Olkusz recenzuje spektakl Karoliny Maciejaszek *Wolanie miasta* (Teatr Pinokio w Łodzi, prem. 2.10.2015). Analizuje spektakl, wpisując go w linię programową Pinokia pod dyrekcją Konrada Dworakowskiego. Artyści łódzkiego teatru podejmują próby docierania z teatrem do tych, którzy widzami bywają rzadko lub wcale. Olkusz przywołuje również wcześniejsze projekty: *Wjeżdżamy w bramy* i *Tu mówi miasto*. Charakteryzuje twórczość Teatru Pinokio jako wyczuloną na specyfikę łódzkich dzielnic, żydowską przeszłość miasta i

odbiór spektakli przez mieszkańców. Opisuje, w jaki sposób w *Wołaniu miasta* twórcy nakreślają historię Łodzi z perspektywy prywatnych opowieści.

Zuzanna Berendt. Salon odrzuconych

Zuzanna Berendt pisze o projekcie *Arystokraci* Łukasza Chotkowskiego, Magdy Hueckel, Tomasza Śliwińskiego oraz Stefana Węglowskiego (Komuna//Warszawa, prem.: 7–8.11.2015). Autorka przybliża sylwetki bohaterów dyptyku, Krzysztofa Niemczyka i Małgi Kubiak, zastanawiając się nad konsekwencjami prezentacji tak barwnych i odmiennych postaci w ramach jednego cyklu. Wieczór poświęcony Niemczykowi analizuje, skupiając się na reperformowaniu działań artysty w warunkach galeryjnych i konstrukcji budowania narracji o nim przez twórców projektu. Performans Małgi Kubiak połączony z projekcją jej filmów i występem *drag queen* traktuje jako wielopoziomą wypowiedź na temat cielesności, stale obecny w twórczości artystki.

Maria Bałus. Mniejszość w większości czy większość w mniejszości?

Maria Bałus recenzuje spektakl *Aktorzy żydowscy* w reżyserii Anny Smolar (Teatr Żydowski w Warszawie, prem.: 29.05.2015) prezentowany podczas II Festiwalu Nowego Teatru w Rzeszowie (23–30.10.2015). Autorka zwraca uwagę na przestrzeń gry, wplecione w przedstawienie wątki nawiązujące do kultury judaistycznej i postawione przez twórców pytanie o miejsce Teatru Żydowskiego na mapie teatralnej Polski. Dodatkowo Bałus pisze o podjętych w spektaklu problemach mniejszości w relacji do szerszej zbiorowości, tożsamości kulturowej i związanego z nią stereotypowego myślenia.

Beata Kustra. Grażyna wchodzi do gry

Recenzja *Grażyny* Radosława Rychcika (Teatr im. Ludwika Solskiego w Tarnowie, prem.: 23.05.2015) prezentowanej podczas II Festiwalu Nowego Teatru w Rzeszowie (23–30.10.2015). Beata Kustra interpretuje przedstawienie głównie przez pryzmat przytoczonej na początku przedstawienia książki Marii Janion *Kobiety i duch inności*. Autorka stara się pokazać, że Rychcik podąża za Janion i ukazuje Grażynę jako kobietę, która przejęła męską rolę społeczną i może zostać bohaterką dopiero po śmierci – kiedy jej heroiczny czyn stanie się mitem. Kustra zwraca uwagę na wiele motywów i chwytów wykorzystanych przez reżysera i formułuje wniosek, że niektóre z nich użyte zostały tylko w celu uatrakcyjnienia przedstawienia.

Aleksandra Haduła. Błady finisaż

Aleksandra Haduła recenzuje spektakl *Western* (prem.: 4.09.2015), zamykający cykl repertuarowy Teatru Śląskiego w Katowicach „Śląsk święty / Śląsk przeklęty”. Autorka nakreśla temat inscenizacji dramatu Artura Pałygi, czyli historię XIX-wiecznych emigrantów ze Śląska przybyłych do Stanów Zjednoczonych. Skupia się na opisie hybrydycznej tożsamości bohaterów, ich uwikłaniu w przeszłość. Krytycznie przygląda się zastosowanym w spektaklu konwencjom kabaretowym i metateatralnym oraz brakowi oryginalnej odpowiedzi na pytania o śląską tożsamość.

opera

Tomasz Fryzeł. Słowo, którego brakuje

Tomasz Fryzeł, pisząc o operze *Mojżesz i Aron* Schönberga w inscenizacji Romea Castellucciego (Opéra national de Paris, Opéra Bastille, prem.: 20.10.2015), koncentruje się na fundamentalnym dla przedstawienia zagadnieniu relacji między ideą, objawieniem mistycznym a religią, ideologią i polityką. Autor zwraca uwagę na aktualność inscenizacji. Przedstawienie pokazywane w budynku paryskiej Opéra Bastille, położonym w pobliżu miejsc styczniowych i listopadowych ataków terrorystycznych, porusza problem religijnego fanatyzmu, a także stanowi głos w dyskusji o uchodźcach z państw Afryki Północnej. Autor wspomina również o kontrowersjach Castellucciego: na scenie pojawia się byk zamknięty w klatce z pleksiglasu, co sprowokowało liczne głosy krytyki.

Marcin Bogucki. Wycieczka antropologiczna

Recenzja *Halki* w reżyserii Pawła Passiniego (Teatr Wielki im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu, prem.: 26.06.2015). Wskazuje na inspiracje twórców filmem *Fitzcarraldo* Wenera Herzoga, a także odnosi się do międzynarodowych aspiracji dzieła Moniuszki i problematycznej etykiety skarbu narodowego. Bogucki przywołuje dokument z wystawienia *Halki* w haitańskiej wiosce, zwracając tym samym uwagę na jej antropologiczny rodowód. W poznańskim przedstawieniu zostaje dostrzeżony zarówno motyw kobiecej ofiary poświęconej dla dobra wspólnoty, jak i w ogóle męsko-damskiego konfliktu. Bogucki krytycznie ustosunkowuje się do tych strategii, określając je jako zbyt spłaszczające i powierzchowne. Sugeruje brak głębszej refleksji reżysera nad historycznością podejmowanych zagadnień i zbyt łatwe rezygnowanie z konfliktu klasowego na rzecz aspektu seksualności.

Kazimierz Bardzik. Do wlotu trzeba upaść, czyli gra o czasie

Kazimierz Bardzik analizuje stworzoną w oparciu o powieść Thomasa Manna operę *Czarodziejska góra* w reżyserii Andrzeja Chyry (Malta Festival w Poznaniu, prem. 26.06.2015). Zwraca uwagę na mechaniczność muzyki Pawła Mykietyna, doszukując się w jej ściśle określonej formie symboliki ograniczonego czasu, przeznaczenia. Autor zauważa również, że warstwa dźwiękowa nawiązuje do różnych stylistyk muzycznych: od madrygałowej polifonii renesansowej, przez belcantowe arie, aż po swing, rock i pop. Bardzik chwali poszerzającą pole interpretacji scenografię debiutującego w tej roli Mirosława Bałki, a także śpiewaków, wykonujących trudne partie wokalne. Sproblematyzowana zostaje kwestia samego tekstu libretta, który pomimo nagromadzenia wątków filozoficznych, nie pozbawia wykonawców wypracowanej naturalności.

taniec

Karolina Wycisk. Stawanie się maszyną?

Karolina Wycisk, recenzując *Balet koparyczny* Izy Szostak (Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie, prem.: 8.11.2015), przywołuje idee Oskara Schlemmera, patrona projektu „Maszyna choreograficzna” (w ramach którego odbyła się premiera) i opisuje, w jaki sposób jego poglądy na taniec i ciało aktora w tańcu zostały przełożone na koncepcję i choreografię baletu rozpisanego na dwie koparki. Wycisk opisuje, w jaki sposób tancerze operujący maszynami wykorzystują przestrzeń hali fabrycznej, w której miał miejsce pokaz oraz podkreśla konieczność wirtuozerskiego opanowania przez nich techniki obsługi koparki.

Teresa Fazan. Zwierzę ludzkie, które tańczy

Teresa Fazan swój tekst poświęcony 14. Międzynarodowemu Festiwalowi Ciało/Umysł w Warszawie (26.09 – 1.10.2015) dzieli na trzy części. Pierwsza zatytułowana *Polityczność ciał* mówi o spektaklach *SexyMF* i *Tonight, Lights Out*, które łączy strategia dążąca do zburzenia zastanej relacji aktor-widz. W drugiej części *Ciała nieznosne obecne* autorka recenzuje *Tordre* Rachida Ouramdane, *Collective jumps* Isabelle Schad oraz *Balet koparyczny* Izy Szostak i Anki Herbut. Według Fazan wszystkie spektakle niosą treści z pozoru w nich nieobecne. Ostatnią część *To, czego nie widać* autorka poświęca odwołanemu spektaklowi *This is a musical* Karola Tymińskiego i kontrowersjom z nim związanym.

Stanisław Godlewski. Zwierzę, zwierzęcość, zoo

Stanisław Godlewski recenzuje interdyscyplinarny program „Z perspektywy żaby”, realizowany wiosną i jesienią 2015 w Centrum Kultury Zamek w Poznaniu. Autor przywołuje trzy spektakle: *Karmi go* Izy Szostak, *What they are instead of?* Angeli Schubot i Jereda Gradingera i *Abecedarium Bestiarium* Antonii Baehr. Kluczowe dla tekstu Godlewskiego staje się ukazanie różnych strategii relacji człowiek-zwierzę. Autor sugeruje, że dzięki choreograficznej dramaturgii, twórcy ukazali znaczenia słowa „zwierzę” oraz „zwierzęcość” za pomocą charakterystycznych form ruchu i dzięki temu nie wpadli w pułapkę antropomorfizacji oraz animalizacji.

zagranica

Anna R. Burzyńska. „Prawdopodobnie się we własnym szaleństwie przeliczyłem”

Zdaniem autorki, tegoroczny Festiwal Sirenos w Wilnie (24.09 – 4.10.2015) należy zaliczyć do wyjątkowo udanych, mimo skrajnie pesymistycznej wymowy większości spektakli, będących mniej lub bardziej bezpośrednią reakcją na obecną sytuację polityczną w Europie. Burzyńska analizuje trzy jej zdaniem najlepsze inscenizacje festiwalu: *Plac Bohaterów* w reżyserii Krystiana Lupy, *Borysa Godunowa* w reżyserii Eimuntasa Nekrošiusa i *Oczyszczonych* w reżyserii Oskarasa Koršunovasa, które łączy motyw szaleństwa i eksperymentowania ze złem.

Anna Bajek. Pusta obecność

Anna Bajek opisuje przygotowaną na tegoroczną edycję Ruhrtriennale (14.08 – 26.09.2015) instalację *Orfeusz. Ćwiczenia z umierania* w reżyserii Susanne Kennedy. Autorka, szczegółowo relacjonując wydarzenie, zwraca uwagę na nieoczywistą pozycję widza, który pomimo silnej interakcji z wykonawcami, nie ma realnego wpływu na zaplanowany bieg gry. Bajek docenia oryginalność twórców w podejściu do tematu zaczerpniętego z mitu i zarazem analizuje zróżnicowane zabiegi inscenizacyjne punktując ich manipulacyjny aspekt. Przywołany zostaje tu także kontekst buddyjskiej filozofii „odrodzenia” jako element przejściowego stanu egzystencji Eurydyki oscylującej między życiem a śmiercią.

Thomas Irmer. Małgosia sprząta oddział ratunkowy

Recenzję *Fausta I* w reżyserii Linusa Tunströma (Staatsschauspiel w Dreźnie, prem.: 29.11.2014) Irmer zaczyna od stwierdzenia, że każda inscenizacja tego dramatu Goethego w Niemczech istnieje w kontekście poprzednich realizacji – ważnych z punktu widzenia historii

teatru niemieckiego. W tej inscenizacji akcja dramatu została osadzona w szpitalu. Autor zwraca uwagę na nietypowe rozszczępienie roli Fausta i Mefistofelesa na wielu aktorów oraz ciekawe poprowadzenie wątku Małgorzaty. Zaproponowany koncept nie jest jednak, jego zdaniem, w stanie udźwignąć wszystkich detali sztuki. Irmer uznaje jednak tę realizację za ważny przykład łamania patosu niemieckiego teatru.

festiwale

Olga Katafiasz. Ciała i obrazy

Olga Katafiasz zdaje relację ze spektakli pokazywanych podczas VIII Międzynarodowego Festiwalu Teatralnemu Dialog – Wrocław (17–24.10.2015). Autorka poświęca tekst dwóm przedstawieniom Iva van Hove zrealizowanym na podstawie scenariuszy Ingmara Bergmana: *Szepty i krzyki* oraz *Po próbie/Persona*. Zestawiając rozwiązania inscenizacyjne oraz problematykę przedstawień z dziełami Bergmana szczególną uwagę poświęca różnicy mediów: filmowego i teatralnego. Swoje rozważania podsumowuje refleksją: „W przypadku *Szeptów i krzyków* van Hove przewartościowuje wizję szwedzkiego reżysera na tyle głęboko, że oglądamy przedstawienie, zapominając o dziele filmowym. W *Personie* zdaje się podążać za Bergmanem tak wiernie, że nie odnajduje własnego tematu, który mógłby uwolnić widza z pułapki porównań”.

Zbigniew Taranienko. Gardzienicki Festiwal Teatrów Błądzących

Zbigniew Taranienko relacjonuje przebieg V Gardzienickiego Festiwalu Teatrów Błądzących (Europejski Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice”, 15–18.10.2015). Autor wyszczególnia trzy grupy spektakli: pokazy dyplomowe Akademii Praktyk Teatralnych, polskie spektakle tworzone w większości przez absolwentów Akademii oraz cztery przedstawienia zagraniczne (jedno ukraińskie oraz trzy irańskie). Taranienko opisuje każdy z festiwalowych spektakli pod kątem formalnym (m.in. spektakle taneczne, monodram, spektakl muzyczny) oraz obserwuje, w jaki sposób gardzienicka spuścizna zostaje w nich zrewidowana lub wykorzystana jako grunt dla twórczości o nowej jakości. W podsumowaniu autor wskazuje na kilka wyraźnych tendencji łączących spektakle festiwalowe.

Joanna Braun. Poza horyzont!

Joanna Braun rozpoczyna omówienie X Międzynarodowego Festiwalu „Lalka też człowiek” w Warszawie (12–20.10.2015), przytaczając oświadczenie dyrektora festiwalu Marka Chodaczyńskiego tłumaczącego, że z powodu różnorodności prezentowanych spektakli w

tym roku nie przyznano Grand Prix. Autorka w omówieniu festiwalu podąża za werdyktem. Charakteryzuje więc przedstawienia nagrodzone w kategorii Wyrażenie Lalką, między innymi: *Odlicz do jednego* Zahry Sabri, *Gobo*, *Cyfrowy słownik* Maksima Isajewa i Pawła Semczenki, *Sklepy cynamonowe* Roberta Drobnucha nagrodzone za scenografię, *Miłość P i Żądza B* Moniki Kováčovej oraz te wyróżnione Nagrodą Publiczności *Srebrne kopyta* Swietłany Doroszko czy *Lalkę Świętego Aleksiego* – zdobywcę Nagrody „Cudnej chwili” i Dyplomu Honorowy Polskiego Ośrodka Lalkarskiego POLUNIMA. W zakończeniu stwierdza: „Poziom festiwalu mierzy się frekwencją i temperaturą samowyzwalających się dysput, jak się potem okazało, zgodnych w efekcie z dysputami jurorów”.

teatr w książkach

Piotr Dobrowolski. chaos improwizacji // teatr niekonsekwencji

Tekst Piotra Dobrowolskiego poświęcony został wydanej w 2015 roku przez Fundację Malta i Korporację Ha!Art książce *Tak jakby nic się nie wydarzyło. Teatr Forced Entertainment*. Na początku autor przybliża działalność grupy, która eksperymentując, wykraczała poza utarte schematy. Następnie Dobrowolski opisuje kompozycję tomu złożonego z przedmowy i esejów Tima Etchellsa, dwóch wywiadów z twórcą, fotografii ze spektakli, dwóch tekstów teoretycznych Hansa-Thiesa Lehmana, wyboru plansz z serii *Vacuum Days* oraz reprezentatywnych tekstów performansów. W podsumowaniu stwierdza jednak, że ta cenna książka pojawia się w Polsce nieco zbyt późno.